Rosalia (Nitra) 2004 17: 137–142

# POZNATKY O POPULÁCII KUVIČKA VRABČIEHO ( GLAUCIDIUM PASSERINUM)V OBLASTI HORNÉHO PONITRIA

KAROL ŠOTNÁR

Gavloviča 1/5, 97101, Prievidza

**Abstract**

***Šotnár K., 2004: Knowledge about population of pygmy owl (Glaucidium paserinum) in the Horné Ponitire area. Rosalia (Nitra), 17, p. 137–142:*** *It was provided monitoring of population of pygmy owl (Glaucidium passerinum) in the Horné Ponitrie area on surface 959 km2. This article partially describes density and dispersion of nesting pairs as well as their etological and etoekological behaviour. There was founded 15 occupied territories, 6 of them in the Strážovské vrchy Mountains, 4 of them in Vtáčnik , 4 of them in Žiar , 1 of them in the Malá Fatra Mountains.*

**Key words:** Glaucidium passerinum, monitoring, distribution, nesting.

## Úvod

Kuvičok vrabčí (*Glaucidium passerinum*), sibírsko–kanadský typ, rozšírený v holarktickej oblasti. Na Slovensku hniezdi od 410m.n.m. po hornú hranicu lesa. V minulosti bol druh považovaný za vzácneho hniezdiča a konkrétnych nálezov hniezd bolo málo. Po roku 1980 sa stav poznatkov o rozšírení druhu začal zlepšovať. (DANKO 1988 d, PAČENOVSKÝ 1990, PAČENOVSKÝ & KÜRTHY 1991). Odhad počtu hniezdnych párov na Slovensku je 1000–1500 (DANKO, DAROLOVÁ & KRIŠTÍN 2000).

Keďže, nie sú publikované takmer žiadne ornitologické práce o populácii kuvička vrabčieho z horného Ponitria, je jedným z cieľov tohto článku prispieť k lepšiemu spoznaniu populácie v danom regióne za účelom ochrany druhu.

## Metodika

Výskyt a početnosť populácie, respektíve prítomnosť jedincov na lokalitách bol zisťovaný imitáciou teritoriálneho hlasu samcov v kombinovaní štandardných metód ornitologického výskumu, líniou, bodovou a priamym vyhľadávaním hniezd (SCHERZINGER 1974, JANDA & ŘEPA 1986). Rozlohu skúmaného územia 979 km$^2$, tvorili orografické celky so zameraním sa na severnú časť pohoria Vtáčnik, strednú a severnú časť pohoria Žiar a severnú časť pohoria Strážovské vrchy v rámci okresu Prievidza. Intezívny výskum bol vykonávaný v rokoch 1994 – 1998, ale predkladané pozorovania zhŕňajú roky 1991 – 2003.

**Výsledky**

1. Kuncľová: 600 – 700 m n.m., DFS 7278, Vtáčnik

Biotop tvorila 50 – 80 ročná jedľová – smrečina s podrastom liesky a ojedinelým výskytom javora, čerešne, brezy, jaseňa, jarabiny a buka. Hranica teritória kuvičkov bola podmienená podhorskou lúkou a rozlohe 1 ha, na ktorú sa nadpájali dve husté mladé smrečiny. Charakteristické pre túto lokalitu bolo lokálne podmáčanie lúky a okolitého lesa. Pozorovania sme uskutočnili v nasledujúcich termínoch:

22.2.1991 od 17:00 do 17:45 hod. teritoriálny hlas troch samcov (M).

21.2.1994 od 17:22 do 17:55, 1M teritoriálny hlas, teplo, bezvetrie

25.2.1994 od 17:34 do 17:45, 1M teritoriálny hlas, bezvetrie

27.2.1994 od 17:34 do 18:08, 4M teritoriálny hlas. Jeden sa ozýval na pravo východne, dva na ľavo severne, od lúky a štvrtý južne pod lúkou. Tri samce stíchli o 18:00 hod., keď už bola takmer tma, ale spodný jedinec sa ozýval aj keď sa neďaleko ozvala *Stryx aluco*. Ozýval sa aj za tmy, po rozsvietení baterky až do 18:10 hod.

28.2.1994 od 14:00 do 15:30 hod. 1M sa ozýval s menšími prestávkami

1.3.1994 od 13:00 do 13:15 hod. ozýval sa pravdepodobne ten istý jedinec, ktorý keď zaregistroval prelet *Stryx uralensis*, ihneď stíchol.

3.3.1994 od 17:20 do 18:08 aj keď, fúkal silnejší vietor a bolo zamračené ozývali sa 3M teritoriálnym hlasom.

7.3.1994 chladno, daždivo, kuvičky sa neozývali

11.3.1994 cez deň sa neozývali, ale od 17:45 do 18:00 hod. sa nám podarilo zdvojeným pozorovaním zaregistrovať 5M volajúcich teritoriálnym hlasom na ploche cca 2 km$^2$. Je pravdepodobné že min. 2 – 3M boli mladé, respektíve nespárované vtáky. Pri priblížení sa k jednému ozývajúcemu samcovi bol spozorovaný 1 ex., 5 m vzdialený od neho, ktorý sa neozýval a odletel ako prvý. Pravdepodobne sa jednalo o samicu. O 100 m ďalej bol spozorovaný taktiež *Aegolis funereus*.

Od 13. – 20.3. 1994 chladno, veterno, pršiavalo

22.3. 1994 pršalo do 14:00 hod. potom sa vyjasnilo a ozývali sa 4M teritoriálnym hlasom.

25.3. 1994 cez deň a 27.3. 1994 od 19:00 do 20:00 hod. sa vôbec neozývali

30.3. 1994 o 19:20 hod. sa prvý raz ozvala samica typickým „síít".

31.3. 1994 od 14:30 do 15:30 hod. ozýval sa 1M a F mu odpovedala.

1 – 15.4.1994 stále daždivé počasie

16.4. 1994 o 19:41 ozval sa 1M teritoriálnym hlasom asi na 10 sekúnd a potom od 19:53 do 20:00 hod.

21.4. 1994 cez deň sa neozývali.

4.8. 1994 1M o 19:30 hod. ozýval sa teritoriálnym hlasom s intenzívnym tremolom

Pozorovania na tej istej lokalite v roku 1995.

28.2.1995 fúkal silnejší vietor, teplota 3° C, asi 0,5 km južne pod lúkou bola pískaním prilákaná samica, ktorá zletela z koruny smreka o 10 m nižšie, kde si začala čistiť perie. Po chvíli sa o 100 m ďalej ozval samec, ten ma nasledoval až po spodnú hranicu lúky. Pri spiatočnej ceste samica ešte o 11:00 hod. sedela na tom istom mieste.

2.3.1995 o 9:30 1M teritoriálny hlas

6.3.1995 od 17:58 hod. do 18:12 hod. 1M teritoriálny hlas

8.9.1995 a 11.3. od 10:00 – 14:00 hod. slnečno 11° C, kuvičky sa vôbec neozývali.

22.3.1995 od 5:15 do 7:15 hod., - 3° C, silnejší mrazivý vietor, občasné sneženie. Na svitaní sa podarilo prilákať jedinca, ktorý disponoval širokou škálou hlasových prejavov, tzv. hľadacím hlasom kotkodákavým (KONIG 1968), ďalej mňaukavými hlasmi, jesenným stupňujúcim rebríčkom (staccato) a nakoniec špecifickým volavým hlasom samice. Asi o 600 m nižšie od 9:30 do 10:20 hod. bol registrovaný jedinec, ktorý sa ozýval tými istými hlasmi, takže sa jednalo pravdepodobne o toho istého jedinca, subadultnú samicu.

24.3.1995, teplota 5 °C, miestami hmla, bezvetrie, ozýval sa 1M teritoriálnym hlasom, ktorý nás nasledoval až po spodnú hranicu lúky. Ozýval sa s krátkymi prestávkami o 6:50, 7:12, 7:20, 7:30 a 7:40 hod.

V roku 1997 sa ozýval 1M teritoriálnym hlasom na tej istej lokalite z mladých hustých smrekov od 13:30 do 14:30 hod. V neďalekom lese boli nájdené tri zásobárne koristi vo výške 1,20 m – 1,50 m nad zemou vo vzniknutých hrčiach smrekov. Stromy boli od seba vzdialené 12 a 80 m. V každom bol ten istý úlovok *Sorex araneus*, uložený akoby v poličke.

31.3.1998 na tejto lokalite pod lúkou o 19:20 hod. ozývali sa 2M teritoriálnym hlasom. Jeden samec sa ozýval až do 19:45 hod. aj keď zhruba o 50 m ďalej sa začal ozývať o 19:35 hod. *Aegolius funereus*.

Hniezdo na tejto lokalite sa podarilo dohľadať až v roku 1999 asi 200 m nad lúkou, 80 m od rúbane cca 700 m.n.m. medzi lokalitou Kuncľová a Uhlisko. Hniezdny strom smrek bol situovaný pod strmým kopcom. Kuvičky zahniezdili v 7 m výške v dutine po *P. tridactylus*, kedy 24 – 26.6.1999 vyleteli 4 mláďatá. Je zaujímavé, že kuvičky obývali lokalitu a aj úspešne vyhniezdili v kompetícii s takými druhmi, ktoré v okruhu do 300 m opakovane hniezdili, ako sú *Accipiter gentilis, Buteo buteo, Strix aluco, Asio otus,* respektíve sa tu vyskytovali *Strix uralensis* a *Aegolius funereus*.

2. Jelení vrch: 500 – 600 m n.m. JZ od prvého medzi lok. Stanište a DFS 7278. Hranicou medzi nimi bola lúka, okraj lesa a lesná cesta.

3. pod Malým Gričom: 700 – 800 m n.m. DFS 7278, Vtáčnik
2.2. 1997 1 samec predviedol na pozorovateľa 2 útoky.

4. Nad Ráztočnom: 500 – 600 m n.m., DFS 7278, Žiar, pozoroval Novák in. verb., 1 ex. *Glaucidium passerinum*, na ktorého dorážali drobné spevavce.

5. Pod Vyšehradom: 650 m n.m., DSF 7178 , Žiar,
11.1.1997 od 9:30 do 11:30 hod., ozýval sa 1M teritoriálnym hlasom a lietal za nami asi 1 km.

6. Pod Čertovou dolinou južne, 450 m.n.m. a nad Čertovou dolinou severne, 600 m n.m., DFS 7178, Žiar, 18.1. 1997 od 8:30 do 10:00 hod. sa súčastne ozývali 2 samce teritoriálnym hlasom z jedľovo – bukovej smrečiny.

7. Závozy: 911 m n.m., DFS 7078, Žiar,
17.11.2002 od 11:00 do 13:00 hod. 1M teritoriálnym hlasom, teplota 18° C, slnečno, bez snehu.

8. Vrícke Sedlo: 650 m n.m., DFS 7078, Malá Fatra
1.11.2002 o 10:00 hod. a 12.11.2002 takmer za tmy, sa 1M ozýval teritoriálnym hlasom.

9. Zadný diel: 870 m n.m. DFS 7077, Strážovské vrchy
29.1.1997 o 11:30 hod. 1M ozýval sa teritoriálnym hlasom v bukovo – jedľovej smrečine.
6.3.1997 bol v týchto miestach privábený pískaním 1M o 11:00 hod. a taktiež sa ozýval v tých istých partiách pri našej spiatočnej ceste od 16:30 hod.

10. Čučoriednik: 867 m n.m., DFS 7077, Strážovské vrchy,
2.3.1997 od 12:30 do 14:00 hod. 1M lietal za nami cca 1,5 km, urobil tri útoky na pozorovateľa a dalo sa k nemu priblížiť na 3 m.
12.3.1997 medzi Čučoriednikom a Jelením hrebeňom v 750 m.n.m. bolo pozorované párenie o 12:00 hod., ďalej ponukové správanie samca, ktorý ukazoval samici dve dutiny.
23.3.1997 o 8:00 hod. ozýval sa samec teritoriálnym hlasom a o 8:30 hod. sa ozvala samica.
30.3.1997 pozorované párenie na strome o 12:00, 12:30 a 12:50 hod.
24.4. 1997 od 16:00 do 16:30 hod. sa ozývala samica asi 15 m od hniezdnej dutiny. Habitat tvorili 10 – 120 roč. presvetlený porast jedľovo – bukovej smrečiny s vtrúseným javorom, brestom, smrekovcom, borovicou a väčším množstvom odumretých stromov, suchých pahýľov. Podrast tvorila lieska. V blízkom okolí sa nachádzali dve rúbane. Hniezdny suchý pahýľ jedle sa nachádzal na hrebeni v okolí ktorého dominoval buk s ojedinelým výskytom jedle a smreka. Dutina bola umiestnená v 6 m výške a mala rozmery 4,7 x 4,8 cm, dĺžka vletového otvoru 5 cm hĺbka od dutiny 15 cm.

9.6.1997 o 12:00 hod. samica vytŕčala hlavu z dutiny a mláďatá vyletovali okolo 5.7.1997

11. Uholná dolina: 700 mn.m. DFS 7077, Strážovské vrchy o 18:30 hod. 1M teritoriálny hlas

12. Medzi lok. Skaliny lok. Predný diel: 600 – 700 m n.m., DFS 7177, Strážovské vrchy
Na jar 2000 a 2001 sa cez deň ozýval 1M teritoriálnym hlasom

13. Nad Hvizdákom: 700 m n.m., DFS 7077, pohorie Strážovské vrchy,
1.4.1998, 14° C, od 11:00 do 13:00 hod. pozorované vnútrodruhové konfliktné správanie, kedy domáci samec odháňal soka za hlasových prejavov trilkovania a cvakania zobáka, samica odpočívala na buku.
10.4.1998 od 9:00 do 10:00 hod. samec zaútočil na pozorovateľa, potom sa venoval odháňaniu cudzích samcov a ozývala sa aj samica.
20.5.1998 samica vletela do dutiny 4 m vysoko v jaseni, ktorý bol situovaný v kopci cca 100 m od potoka. Habitat tvorila 60 – 80 ročná smrečina s prímesou jaseňa, jedle, buka, brezy, javora, jarabiny a čerešne, podrast vypĺňala lieska.
18 – 22.6. 1998 vyletovali min. 3 mláďatá.

14. Pod Výhľadňou 700 m n.m., DFS 7077, Strážovské vrchy
11.4.1998 od 9:30 do 10:30 hod.1M ozývajúci sa teritoriálnym hlasom.

Je známe, že *Glaucidium passerinum* je typická súmračná sova. Aktivita celoročne vrcholí 2 krát za deň. Ráno prebieha priemerne v období od 40 min. pred východom slnka až do jeho východu a večer od západu slnka až 35 min. po ňom (KLOUBEC, 1992). Najlepšie výsledky, čo sa hniezdneho dôkazu týka, dáva postriežka a načúvanie, alebo lákanie (vábenie) v rôznych kombináciach, počas hlavnej aktivity v raňajšom a večernom šere jarného a jesenného toku. Metóda je vhodná pre veľkoplošný prieskum hustoty populácie (SCHERZINGER 1974). Možno ju však využiť aj v priebehu, ako dokazujú pozorovania z horného Ponitria, kde väčšina nových obsadených lokalít kuvička bola registrovaná počas dopolu jších hodín v mesiacoch november, január, február, marec a apríl. Zaujímavá bola aj aktivita hlasových prejavov samcov, ktorá na lokalite Kuncľová vykazovala rôzne tendencie ako napr., daždivo, hmlisto, veterno, mrazivo a miestami sneženie, kuvičky sa ozývali, respektíve za optimálnych podmienok, vo večernom šere, jasná obloha, teplo, bezvetrie sa neozývali. Toto správanie mohlo byť ovplyvnené rôznymi faktormi ako napríklad, hranicou teritorií, výskytom mladých a nespárovaných vtákov, výskytom nepriateľov (predátorov), ako aj momentálnou psychickou a fyzickou indispozíciou, či individualitou prítomných jedincov na lokalite, ale aj množstvom iných nám doposiaľ neznámych faktorov.

**Súhrn**

V roku 1991 – 2003 sa vykonával monitoring populácie *Glaucidium passerinum* na hornom Ponitrí. Práca čiastočne podchytáva hustotu a disperziu hniezdnych párov, popisuje niektoré etologické a etoekologické druhové správanie. Bolo zistených 15 obsadených teritorií, z toho tri dohľadané hniezda v pohoriach Strážovské vrchy 6, Vtáčnik 4, Žiar 4, Malá Fatra 1, respektíve vo štvorcoch DFS 7077 (5),7078 (2), 7177 (1), 7178 (3), 7278 (4).

Životné prostredie tohto druhu tvorili lesné kopcovité komplexy s fragmentami rúbaní a lúk s vekovou štruktúrou 50 – 80 ročných drevín s prevahou smreka, jedle, buka a ojedinelým výskytom jaseňa, javora, jarabiny, hrabu, čerešne, brezy, borovice, smrekovca a podrastom liesky. Hniezdne stromy sa nachádzali v 600 – 800 m.n.m. na úpätí vrchov v presvetlených partiách neďaleko lesných bystrín a mokrín. I keď je *Glaucidium passerinum* v podmienkach horného Ponitria treťou najhojnejšou sovou po *Stryx aluco* a *Asio otus* s odhadom 30 – 40 hniezdnych párov, môže sa početnosť značne znížiť, zmenšovaním sa jeho životných podmienok prostredia, intezívnou ťažbou drevín, tzv. čistením lesa od dutých a suchých stromov a výsadbou monokultúr.

**Literatúra**

DANKO Š., 1988d : Doterajšie poznatky o kuvičkovy vrabčom (Glaucidium passerinum) vo východoslovenskom kraji. Haja 3 – 4, s. 61 – 73

DANKO Š., Darolova A & Krištín A., (eds.) 2002: Rozšírenie vtákov na Slovensku. Veda, vydavateľstvo SAV, Bratislava, 688 s.

JANDA J. & ŘEPA P., 1986: Metody kvantitativního výskumu v ornitologii: SZN, Praha.

KLOUBEC B., 1992 : Metody zjišťování výskytu kulíška nejmenšího (Glaucidium passerinum). Tichodroma, 4, s.

KÖNIG C., 1968 : Lautausserungen von Rauhfuskauz (Aegolius funereus) und Sperlingskauz (Glaucidium passerinum). Beihefte d. Vogelwelt, 1, s. 115 – 138

PAČENOVSKÝ S., 1990: Nové výskyty kuvička vrabčieho (Glaucidium passerinum) vo Volovských vrchoch a Čiernej hore (Slovenské rudohorie). Zborník Východoslovenského múzea, s. 105 – 106.

PAČENOVSKÝ S. & KÜRTHY A., 1991 : Nové výsledky výskumu rozšírenie kuvička vrabčieho (Glaucidium passerinum) na Východnom Slovensku a niekoľko poznámok k jeho etolóii a hniezdnej bionómii. Buteo, s. : 63 – 72.

SCHENZINGER W., 1974 : Zur Ökologie des Sperlingskauzes (Glaucidium passerinum) im Nationalpark Bayerischer Wals. Anz. orn. Gres. Bayern, 13, s. 121 – 156.

Recenzent: Mgr. MICHAL NOGA
Štátna ochrana prírody SR
Správa Chránenej krajinnej oblasti Malé Karpaty
900 01 Modra